

10. *Jonathan Flint*: Teaching Guide for Hungarian Curriculum Kits – Módszertani útmutató magyar tanprogramokhoz.

Mint látható, bibliográfiai szempontból különösen fontos az utóbbi három kötet, melyek nélkülözhetetlenek lesznek az amerikai magyar etnikum kutatói számára. De ugyancsak haszonnal forgathatják a többi „célkötetet” is, a kutatók inkább adat-szolgáltatásai, az érdeklődő olvasók pedig útmutatásai okán.

Szkárosi Endre

Susan M. Papp: Hungarian Americans and Their Communities of Cleveland
Cleveland State University, 1981. 323 l. (Cleveland Ethnic Heritage Studies)

Papp Zsuzsa munkája – mint a címléírásból kitűnik – egy olyan, a clevelandi etnikumok történeti örökségét vizsgáló kiadványsorozatba illeszkedik, amely két dimenzióban is eleget kíván tenni az etnikai kutatásokkal szemben támasztott tudományos igényeknek és a közérdeklődésnek: egyrészt alapos áttekintést nyújt ez a sorozat az egyes amerikai népcsoportok történetéről, másrészt monografikusan feldolgozza azok clevelandi közösségeinek létrejöttét, jelenét, intézményi szerkezetét, kultúráját, gondjait stb. A példamutató körültekintéssel és alapossggal szerkesztett monográfia-sorozat – melyet Dr. Karl Bonutti jegyez – 1975-ben indult meg, előbb a konkrét etnikai kutatások alapszempontjait, fogalmait, vetületeit tisztázó s feltáró, átfogó tanulmánykötetekkel, melyek az Ohio-ban s elsősorban is Clevelandben élő etnikai csoportokra vonatkozó *bibliográfiát* tették közzé, illetve az etnicitás *fogalmi megközelítését*, a különböző közösségek *társadalmi-gazdasági szempontú áttekintését* végezték el, valamint azok clevelandi elhelyezkedését, etnikai kommunikációjukat, történeti örökségüket és nyelvi intézményeiket, iskoláikat mérték föl. Az egyes célkötetek közül az első Cleveland korai telepeseivel foglalkozott, a magyar kötet publikálásáig pedig már megjelent az arab, az ázsiai, a belorusz, az ír, az olasz, a litván, a lengyel, a román, a szerb és a szlovák amerikaiak etnikai monográfiája. Papp Zsuzsa munkájával közel egyidőben látott napvilágot a fekete amerikai, a horvát, a cseh, a német, a görög, a zsidó, a szlovén és az ukrán kötet.

A magyar kötet létrehozásának igénye már 1973-ban felmerült, amikor is magyar közösségi vezetők tanulmányt készítettek a legnagyobb amerikai magyar szomszédságról: a Buckeye Road-i közösségről. (Ez az *Ethnic Communities of Cleveland: a Socio-Economic Study* című kötet részeként jelent meg, 1974-ben.) Miután világossá vált, hogy a monografikus feldolgozást célszerűbb egy szerzőre bízni, a munkát Papp Zsuzsa vállalta el, aki különben már szerkesztője és társszerzője volt egy hasonló kiadványnak, a *Polyphony: Hungarians in Ontario*-nak, melyet a Multicultural History Society of Ontario jelentetett meg 1980-ban.

A szerző – a kötet szerkezetéből kitetszően – hármas célnak kíván eleget tenni: megírni ama város magyarságának monográfiáját, mely egykor a világ második legnépesebb magyar városának számított; feldolgozni-áttekinteni az egész amerikai magyarság történetét; illetve rövid áttekintést adni Magyarország történetéről az amerikai olvasónak. Nyilvánvaló, hogy ez utóbbi a legnehezebb, csaknem megoldhatatlan fel-

adat, bár célja világos: feltárni egy amerikai etnikum eredetét és szélesebb történetét, megvilágítani azt az eseménysorozatot, melynek mégoly közvetett következményeként az kivándorolni kényszerült. Mivel mintegy ötven gépelt oldalon lehetetlen Magyarország történetét akár csak vázlatosan is összefoglalni, az egyetlen sikerrel kecsegtető megoldás csak az lehetett volna, ha a történeti áttekintés ezekre a szálakra koncentrálna, s eltekint a globális ismertetéstől. Bár a globális összefoglalás is hasznos lehet informatív szempontból, a cél felemás módon valósult meg: a hasznos tényközlést és a tények szikár értelmezését tárgyi pontatlanságok és legendárius momentumok tényként való kezelése lazítja fel.

Az amerikai magyarság történetének áttekintése már figyelemre méltó munka, hiszen összefoglalását és feldolgozását adja mindazoknak a kutatásoknak és kiharcolt információknak, amelyeket az amerikai magyarság önfeláldozó és többségükben amatőr kutatói elvégeztek és felhalmoztak. (Ezeknek a kutatásoknak az utóbbi években mutatkozó kiszélesedése és professzionalizálódása, valamint *Puskás Julianna* alapmunkájának hazai megjelenése minden bizonnyal átrajzolja majd az amerikai magyar etnikai tudomány arculatát.) Papp Zsuzsa könyve így pontos hivatkozásai nyomán bibliográfiaként is hasznosan forgatható. Ennél is fontosabb azonban, hogy adatgazdagon és plasztikusan jelenik meg benne az a folyamat, melynek során az első, amerikai földre lépő magyartól, Budai Parmenius Istvántól a századforduló tömeges kivándorlásán át az 1956 nyomán megélenkülő migrációig az amerikai magyarság kirajzolja sajátos arculatát, megteremti intézményeit és őrzi kultúráját.

Fontos és visszatérő mozzanata az amerikai magyarság beilleszkedési folyamatának, hogy – általánosan és szűkebb clevelandi vonatkozásban is – jelentős arányban vettek részt mind a függetlenségi, mind a polgárháborúban, nem beszélve a második világháborúról, amikor is mintegy ötvenezer magyar szolgált az amerikai hadseregben. De a békeidőket tekintve is legfontosabb – kettős – törekvése az amerikai magyarságnak, hogy egyrészt saját vallási, közösségi, kulturális, illetve – főként a kezdetekben – önszegélyező intézményeik megteremtésére áldoznak jelentős energiákat és pénzeket, másrészt az országba való alkotó beilleszkedéssel szereznek megbecsülést maguknak és népcsoportjuknak. Ez különösen a kivándorlás hőskorszakában, a századforduló tájékán, az amerikai nagyipar extenzív szakaszának kegyetlen körülményei között jelentett különleges megpróbáltatásokat.

Papp Zsuzsa könyvének kiemelkedő, harmadik része – terjedelemben mintegy a kötet fele – Cleveland magyarságával és magyar intézményeivel foglalkozik, történeti és geográfiai értelemben is alaposan. Segítik a tájékozódást a pontos léptékű térképek és rajzok, melyek dokumentumértékűen rögzítik a város magyarságának szóródását, mozgáskörzetét és intézményeit.

A magyarok ide való letelepedésének kezdeti szakaszát Kossuth clevelandi szerepének ismertetésével kezdi a szerző, majd azokat a nehézségeket taglalja, amelyek magát a letelepedést, illetve azokat a fáradozásokat kísérték, amelyek a közösség és intézményeinek kialakulásával jártak együtt. Jelentős terjedelmet szentel Papp Zsuzsa a vallási, majd a kulturális, nyelvi és irodalmi szervezetek és intézmények, a magyar nyelvű sajtó szerepének.

Külön fejezet foglalkozik az amerikai Debrecen, a Buckeye Road-i magyar negyed történetével, sajátos szubkultúrájával, illetve azokkal a konfliktusokkal, amelye-

ket a gazdasági depresszió, a későbbiekben – a háború alatt és után – pedig az amerikanizáló, beolvasztó törekvések hoztak magukkal. Szó esik azokról a magyar személyiségekről is, akik – elsősorban városi, kisebb részben állami szinten – a politika és a kormány munka pályájára léptek, s ott érték el sikereket – a magyar közösség javára is.

Az utolsó fejezet a clevelandi magyarság háborús erőfeszítéseivel, majd a bevándorlás további szakaszaival foglalkozik, és ismerteti a közelmúlt magyar szempontú fejleményeit, melyek között ott a szomorú folyamat is: az egyedülálló jelentőségű, sajátos Buckeye Road-i magyar negyed megállíthatatlan felbomlása.

A monográfiát három írás kíséri. *Dennis Frigyes Fredericks* a clevelandi magyarság útját foglalja össze, *Rick Örley* tiszteletes a Magyarországi Szent Erzsébet templom felépítésének történetéről ír, míg *Lél F. Somogyi* a magyar kulturális örökséget ismerteti kivonatosan. A kötetet *Karl Bonutti* és *Joe Eszterhas* rövid írásai vezetik be, és figyelemre méltó dokumentum- és képanyag egészíti ki.

Szkárosi Endre

Magyar művészet 1890–1919. I–II.

Szerkesztő: *Németh Lajos*, a szerkesztő munkatársa: *Bernáth Mária*, képszerkesztő: *Beke László*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 687 l. + 9,25 ív melléklet; 597 l. (A magyarországi művészet története 6. Főszerkesztő: *Aradi Nóra*)

A magyar művészettörténetírás minden eddiginél nagyobb vállalkozásának, a nyolc kötetre tervezett *A magyarországi művészet története* című összegzésnek első köteteként jelent meg a *Magyar művészet 1890–1919* című munka 86 ív terjedelemben, kilenc ívnyi képmelléklettel, amelyhez második kötetként egy 76 ív terjedelmű képanyag csatlakozik. Az MTA *Művészettörténeti kutató csoportja* keretében készülő nagy szintézis főszerkesztője Aradi Nóra, az elsőként megjelent 6. kötet szerkesztője Németh Lajos.

A századforduló korának a hazai művészettörténetben önálló periódusnak tekinthető szakaszával kapcsolatos kutatások az elmúlt évtizedekben olyan eredmények sorát hozták, hogy erről a korszakról lehetett elkészíteni a nagyszabású vállalkozás elsőként megjelent terjedelmes kötetét.

A szerkesztő nagy munkát vállalt s oldott meg sikerrel. Németh Lajosnak nemcsak az igen terjedelmes kötet huszonöt szerzőjének munkáját kellett összehangolnia, a viszonylag egységes szemléletet és mértéket, s a megfelelő terjedeleमारányokat kialakítani, de a szintézis összegző voltát elsőrendűen kifejező-megfogalmazó kulcsfejezeteket is ő írta. Így Németh Lajos munkája a korszak általános bemutatása, az európai és hazai viszonyok rajza, a századforduló magyar társadalmának, kultúrájának bemutatása, a művészet s a művész társadalmi szerepének változásáról adott áttekintés, művészet és a valóság viszonyának érzékeltetése és a tárgyalt periódus magyar művészetének európai helyéről-helyzetéről adott jellemzés a zárófejezetben. Ugyanakkor számos egyéb fejezet, portré, mint (többek között) a Hollósy-körről, a nagybányai mozgalomról s művészetéről szóló és a Csontváry sajátos művészalkatáról, életútjáról adott sokoldalú pályakép is Németh Lajos munkája.